

“TÜRKSÖY”UN YARANMASI ZƏRURƏTİ VƏ TƏŞKİLATIN AZƏRBAYCANLA ƏMƏKDAŞLIQ TARİXİ.

Faiq Nadirsoy
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Açar sözlər: TÜRKSÖY, Azərbaycan, Heydər Əliyev, Türk dünyası, mədəni əlaqələr

90-cı illərin əvvəllərində Sovetlər Birliyinin dağılmasından etibarən Türkdilli dövlətlərin öz müstəqilliklərini qazanmaları ilə paralel bir şəkildə, milli özünüdərk, etnik kimlik, soykökü kimi həssas məsələlərə yanaşmada yeni bir nəfəs, yeni bir ruh hiss olunmağa başlamışdı. Azərbaycan, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Türkmənistan, Özbəkistan kimi yenidən müstəqillik əldə edən dövlətlərin bir-birləri ilə təkcə siyasi və iqtisadi deyil, həm də mədəni yaxınlaşmaları üçün zərurət yaranmışdı. Bu zərurət Türkiyə Cumhuriyyəti kimi oturuşmuş dövlət təsisatına malik, 70 ilə yaxın müstəqil olan bir dövlət üçün də eyni zamanda yaranmış və Anadoludan Qafqazlara və Orta Asiyaya uzanan, dil, din, mədəniyyət ortaqlığı olan böyük bir coğrafiyanın vahid təsisatlarda təşəkkülü üçün tarixi şərait yetişmişdi.

Məqalədə TÜRKSÖY kimi tanınan beynəlxalq təşkilatın yaranması üçün təşəbbüslərdən, yaranmış tarixi şəraitin qiymətləndirilməsindən, eləcə də təşkilatın təşəkkülündən, onun fəaliyyət istiqamətlərindən bəhs edilir. Həmçinin, təşkilatın strukturu, rəhbərliyi, həyata keçirdiyi fəaliyyət çərçivəsində ərsəyə gələn ən vacib tədbirlər, onların mahiyyətindən danışılır.

TÜRKSÖY kimi təşkilatın yaranmasında, fəaliyyətində, hətta onunla işbirliyi prizmasından baxılarkən belə, Azərbaycanın bu qurumdakı yeri, statusu, xüsusi çəkisi, eləcə də ölkəmizin bu təşkilat üçün tarixi əhəmiyyəti barədə ayrıca bəhs etmək lazım gəlir. Bu baxımdan qeyd olunan istiqamətlərdə Azərbaycanın TÜRKSÖY-la ortaq təşkilatçılığı ilə baş tutmuş ən vacib tarixi hadisələri vurğulamaq və onları tarixi aspektdən qiymətləndirmək zərurəti meydana çıxır. Xüsusilə, təşkilatın Bakı şəhərindəki keçirilən VIII toplantısında (6 noyabr 1996) Ulu Öndər Heydər Əliyevin nitqi, onun TÜRKSÖY barədə, təşkilatın gördüyü işlərin əhəmiyyətini qiymətləndirən fikirləri bu baxımdan böyük tarixi əhəmiyyətə malik mənbədir.

NECESSITY OF THE ESTABLISHMENT OF "TURKSOY" AND THE HISTORY OF THE ORGANIZATION'S COOPERATION WITH AZERBAIJAN.

Faig Nadirsoy

Keywords: *TURKSOY, Azerbaijan, Heydar Aliyev, Turkic world, cultural relations*

Since the collapse of the Soviet Union in the early 1990s, a new breath and a new spirit have begun to be felt in the approach to sensitive issues such as national self-consciousness, ethnic identity and lineage in parallel with the independence of the Turkic language speaking countries. Newly independent states such as Azerbaijan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Turkmenistan and Uzbekistan needed to get closer to each other not only politically and economically but also culturally. This necessity arose at the same time as the historical circumstances of the formation of a state with an established state institution such as the Republic of Turkey, which has been independent for nearly 70 years, and a vast geography with a common language, religion and culture in Turkey. Unified institutions had matured, stretching from Anatolia to the Caucasus and Central Asia.

The article discusses the initiatives for the establishment of the international organization known as TURKSOY, the assessment of historical conditions, the formation of the organization and its operational aspects. It also discusses the structure of the organization, its management, the most important measures taken within its activities and their essence.

From the perspective of cooperation with TURKSOY, the place, status and special importance of Azerbaijan in this organization and the historical significance of our country for this organization should be mentioned separately. In this context, the most important historical events that took place in Azerbaijan's joint organization with TURKSOY should be highlighted and evaluated from a historical perspective. In particular, the speech of the Great Leader Heydar Aliyev at the 8th meeting of the organization held in Baku (November 6, 1996), his views on TURKSOY and his assessment of the importance of the organization's work is a great historical source in this regard.

НЕОБХОДИМОСТЬ СОЗДАНИЯ "ТЮРКСОЙ" И ИСТОРИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА ОРГАНИЗАЦИИ С АЗЕРБАЙДЖАНОМ.

Фанк Надирсой

Ключевые слова: ТЮРКСОЙ, Азербайджан, Гейдар Алиев, тюркский мир, культурные связи

После распада Советского Союза в начале 1990-х годов в подходе к таким чувствительным вопросам, как национальное самосознание, этническая идентичность и родословная, параллельно с обретением независимости странами, говорящими на тюркских языках, стали ощущаться новое дыхание и новый дух. Новые независимые государства, такие как Азербайджан, Казахстан, Кыргызстан, Туркменистан и Узбекистан, нуждались в сближении друг с другом не только в политическом и экономическом, но и в культурном плане. Эта необходимость возникла одновременно с историческими обстоятельствами формирования государства с устоявшимся государственным институтом, таким как Турецкая Республика, которая была независимой в течение почти 70 лет, и обширной географией с общим языком, религией и культурой Турции. Уже созрели единые институты, простирающиеся от Анатолии до Кавказа и Центральной Азии.

В статье рассматриваются инициативы по созданию международной организации, известной как ТЮРКСОЙ, оценка исторических условий, формирование организации и ее оперативные аспекты. Также рассматривается структура организации, ее руководство, наиболее важные меры, принятые в рамках ее деятельности, и их суть.

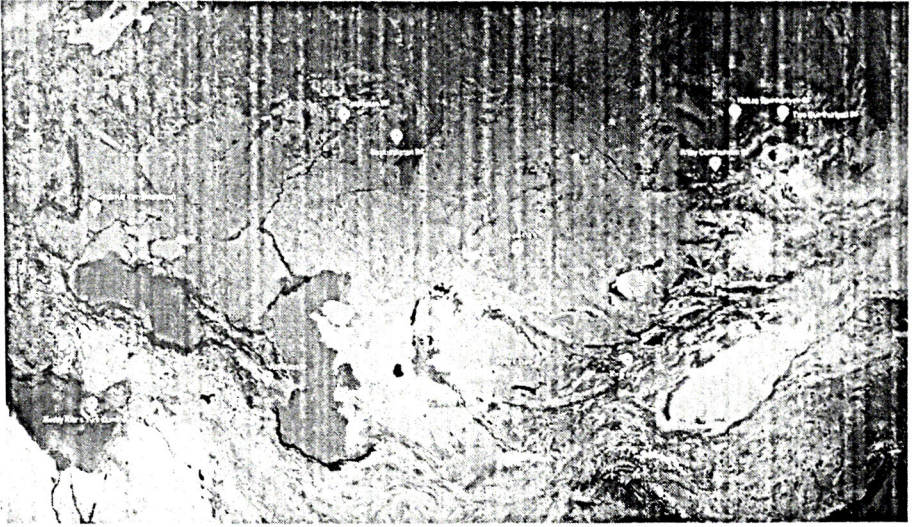
С точки зрения сотрудничества с ТЮРКСОЙ отдельно следует отметить место, статус и особое значение Азербайджана в этой организации, а также историческое значение нашей страны для этой организации. В этом контексте следует выделить и оценить с исторической точки зрения наиболее важные исторические события, имевшие место в совместной организации Азербайджана с ТЮРКСОЙ. В частности, выступление Великого Лидера Гейдара Алиева на 8-м заседании организации, состоявшемся в Баку (6 ноября 1996 года), его мнение о ТЮРКСОЙ и оценка важности работы организации являются в этом плане большим историческим источником.

Giriş. XX əsrin 80-ci illərinin sonu 90-cı illərinin əvvəllərinin tarixi panoraması dünya siyasi tarixi üçün çox təlatümlü və mütəmadi dəyişikliklərlə zəngin olmuşdur. SSRİ-nin sürətli çöküşü zəminində yeni müstəqil dövlətlərin siyasi səhnədə öz yerlərini alması prosesi mütləq gerçəkliyə çevrilmişdi. Belə

ki, 90-cı illərin əvvəllərinə qədər türk dünyasını dünya siyasi arenasında yeganə təmsil edən dövlət Türkiyə Cumhuriyyəti olmuşdursa, yuxarıda qeyd olunan proseslərin məntiqi sonluğu kimi SSRİ-nin dağılmasının reallaşması nəticəsində yeni 5 türk dövləti (Azərbaycan, Türkmənistan, Qazaxıstan, Özbəkistan və Qırğızıstan) müstəqilliklərini beynəlxalq aləmə bəyan etdi.

Beləliklə, türk dünyasının görkəmli xadimlərindən olan İsmayıl bəy Qaspiralının “dildə, fikirdə, işdə birlik” düşüncəsinin mövcud siyasi və tarixi şəraitə görə XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəllərində gerçəkləşmə şansı olmasa da, 1991-ci ilin dekabrında SSRİ-nin parçalanmasından sonra türk dünyasının birlik və bərabərliyini təmin etmək üçün yeni imkanlar yarandı. Artıq türksöylü millətlərin ortaq platformasını meydana gətirəcək tarixi fürsət əldə edilmişdi. Bu işin liderliyini Türkiyə öz üzərinə götürdü və türk birliyinin meydana gəlməsinə imza atan Turqut Özalın təşəbbüsü ilə ilk dəfə 1992-ci ilin 30-31 oktyabr tarixlərində Ankarada dövlət başçıları səviyyəsində ilk zirvə görüşü keçirildi. Ankara sammiti böyük hədəflərlə başlasa da, ilk dəfə keçirildiyindən daha çox tanışlıq və ortaq problemləri öyrənmək xüsusiyyəti daşdı. Buna baxmayaraq, bu sammitdə “TÜRKSÖY”-un yaradılması, türk dünyasının elm və mədəniyyət sahəsində tanınmış nümayəndələrinin ortaq xatırlanması mövzusunda qərarlar qəbul edildi [3, səh. 132].

Türk Dünyasında yaradılmış ilk əməkdaşlıq təşkilatı olan TÜRKSÖY təşkilatı məhz Ankara zirvə görüşündə əldə olunmuş razılaşmaya əsasən, 1992-ci ildə İstanbulda və Bakıda keçirilən, Azərbaycan, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Özbəkistan, Türkiyə və Türkmənistan respublikalarının mədəniyyət nazirlərinin görüşlərinin nəticəsində yaradılmışdır. 1993-cü ilin iyulunda Astana şəhərində təşkilatın yaradılması və fəaliyyət prinsipləri barəsində birgə Müqavilə imzalanmışdır. Daha sonra müxtəlif illərdə quruma Altay Respublikası (RF), Başqırdıstan Respublikası (RF), Tatarıstan Respublikası (RF), Xakas Respublikası (RF), Saxa (Yakut) Respublikası (RF), Tuva Respublikası (RF), Qaqauz Yeri Respublikası və Şimali Kipr Türk Respublikası da müşahidəçi statuslu üzvlər kimi qəbul olunmuşlar. Lakin həm daimi, həm də müşahidəçi üzvlər eyni hüquq və səlahiyyətlərə malikdirlər və səsvermədə belə müşahidəçi ölkələr əsas 6 ölkə kimi eyni səsvermə hüququna malikdirlər. TÜRKSÖY digər beynəlxalq statuslu təşkilatlar kimi dövlətin müqaviləsi və razılaşdırılmış müqavilə əsasında yaranaraq fəaliyyət göstərir. Təşkilatın öz inzibati binası, bayrağı, katibliyi, üzvlük haqqı, bayram edilən günü vardır [7].

TÜRKSÖY qurulduğu gündən bu yana türk xalqlarının könül birliyini, qardaşlığını gücləndirmək, ortaq türk mədəniyyətini gələcək nəsillərə ötürmək və dünyaya tanımaq üçün müxtəlif səpkili fəaliyyətlər sərgiləyir. Türk dünyasının və global mədəniyyətin mədəniyyət və incəsənət sferaları arasında daimi və qalıcı ənənənin formalaşmasına töhfə verən TÜRKSÖY-un fəaliyyəti quruluşundan bəri üzv dövlətlərin rəhbərlərinin himayəsində davam etdirilmiş, hətta İstanbulda keçirilən Türk Dövlətləri Təşkilatının zirvə toplantısında (2001) dövlət başçıları təşkilatın fəaliyyətini hər zaman təşviq edəcəklərini rəsmi olaraq bir daha bəyan etmişdilər [1, səh. 224]. TÜRKSÖY-un fəaliyyət istiqamətləri üzv dövlətlərin mədəniyyət nazirlərindən ibarət daimi şura tərəfindən müəyyənləşdirilir. Daimi Şura toplantılarında əldə olunan razılaşmalar və verilən qərarlar isə TÜRKSÖY-un Baş katibliyi tərəfindən icra edilir.

Müxtəlif incəsənət nümayəndələrinin – rəssamların, xalq musiqiçilərinin bir araya gəlməsi, opera günlərinin, ədəbi məclislərin təşkil olunması kimi ənənəi fəaliyyətləri ilə TÜRKSÖY türk dünyası elm adamlarının təcrübə mübadiləsi üçün də geniş perspektivlər yaradır. Türk dünyasının ortaq tarixi və mədəni sərvəti olan Novruz bayramı TÜRKSÖY-un çalışmalarının nəticəsi olaraq bütün bəşəriyyətə əxz olunmuş və ən gözəl formada dünya xalqlarına təqdim olunmuşdur. TÜRKSÖY-un 1994-cü il mart ayının 21-23-də TİKA təşkilatı ilə bərabər təşkil etdiyi Novruz bayramı tədbirləri Türkiyədə böyük maraqla qarşılandı [6, səh.15]. Müxtəlif illərdə YUNESKO-nun Baş Qərargahında, BMT-nin Baş Ofisində həyata keçirilən Novruz mərasimi ilə yanaşı, TÜRKSÖY-un təşkilatçılığı ilə Almaniya, Avstriya, Belçika və İngiltərədə də qədim Novruz bayramı böyük coşğu ilə qeyd olunmuşdur.

Türk xalqlarının ortaq keçmişini, dil, ədəbiyyat, mədəniyyət və incəsənətini bütöv bir dəyər olaraq təqdim edən TÜRKSOY həmçinin, elan və təşkil etdiyi anım ildönümləri və tədbirləri, eləcə də ilboyu fərqli dil və ləhcələrdə oxuyucuların ixtiyarına verdiyi əsərlərlə Türk Dünyasının dahi şəxsiyyətlərinin mədəni və tarixi irsini gələcək nəsillərə ötürmə kimi ülvi amal uğrunda çalışmaqdadır.

TÜRKSOY-un türk xalqlarının ortaq mədəni həyatına gətirdiyi yeniliklərdən biri də 2012-ci ildən etibarən Avropa Mədəniyyət Paytaxtı təcrübəsindən nümunə alaraq Türk Dünyasının Mədəniyyət Paytaxtlarının elan olunması ənənəsinin əsasının qoyulması idi. Türk dünyasının önəmli şəhərlərinin mədəni və sənət həyatına rəng qatan layihə çərçivəsində 2012-ci ildə Astana (Qazaxıstan), 2013-cü ildə Eskişehir (Türkiyə), 2014-cü ildə Kazan (Tatarıstan), 2015-ci ildə Mərv (Türkmənistan), 2016-cı ildə Şəki (Azərbaycan), 2017-ci ildə Türküstan (Qazaxıstan), 2018-ci ildə Kastamonu (Türkiyə), 2019-cu ildə Oş (Qırğızıstan), 2020-ci ildə Xivə (Özbəkistan), 2022-ci ildə Bursa (Türkiyə), 2023-cü ildə isə öz azadlığına yenidən qovuşan Şuşa (Azərbaycan) şəhərləri Türk Dünyasının Mədəniyyət Paytaxtları elan olunmuşdur [9].

Təşkilat 2010-cu ildən etibarən UNESCO təcrübəsinə əsaslanaraq daha bir mütərəqqi silsilə addımlara başlanğıc verir ki, bu da türk dünyasının görkəmli ədəbiyyat, mədəniyyət, incəsənət və ictimai xadimlərinin yubileylərinin keçirilməsi və buna müvafiq olaraq həmin şəxsiyyətlərə həsr olunan ilin elan olunması idi. Ənənənin əsası 2010-cu il Başqırdıstan tarixçisi, türkoloqu və başqırd müstəqillik hərəkatının lideri Əhməd Zəkinin 150 illik yubileyi münasibətilə “Əhməd Zəki Validi Toqan ili”nin elan olunmasıyla qoyuldu. Daha sonra müvafiq olaraq 2011 “Abdullah Tukay ili” (Tatarıstan, RF), 2012 “Nikolay Katanov ili” (Xakasiya, RF), 2014 “Məxtumqulu Fəraqi ili” (Türkmənistan), 2015 “Haldun Taner” ili (Türkiyə) və “Semen Kadışev ili” (Xakasiya, RF), 2018 “Qara Qarayev ili” (Azərbaycan) və “Mağcan Cumabay ili” (Qazaxıstan), 2019 “Aşiq Veysəl ili” (Türkiyə) və “İmadəddin Nəsimi ili” (Azərbaycan) elan olunmuş və qeyd olunan görkəmli şəxsiyyətlərin təntənəli yubiley tədbirləri keçirilmiş, yaradıcılıq nümunələri bütün türk dünyası coğrafiyasında təbliğ olunmuşdur [5, səh.139]. Bu, TÜRKSOY-un üzv ölkələrin mədəniyyət və incəsənət sahələrinin ən seçkin və önəmli şəxsiyyətlərinin, onların yaradıcılıq nümunələrinin də təbliği və təşviqi məsələlərində dəstək nümayiş etdirdiyini deməyə əsas verir.

Həmçinin, altı ölkədə tamaşaçı qarşısında nümayiş olunan Üzeyir Hacıbəyovun ölməz “Koroğlu” operası, Türkiyədə ilk dəfə opera repertuarına daxil olunan əfsanəvi qazax musiqiçisi Mukan Tölebəyevin “Birjan və Sara” operası, 9 ölkədən 200 sənətçinin iştirakı ilə Türkiyədə, eləcə də ABŞ-ın Nyu-York və Vaşinqton şəhərlərində səhnələşdirilən görkəmli türk musiqiçisi və bəstəkarı Adnan Saygunun “Yunus Emre” oratoriyası belə nümunələrdəndir.

Dünyanın dörd bir yanında verdikləri konsertlərlə izləyiciləri valeh edən TÜRKSÖY Gənclik Orkestri, Avropa Xor müsabiqəsində qızıl medal alan TÜRKSÖY Gənclik Xoru, Türk dövlətlərinin müstəqilliklərinin 25-ci ildönümləri münasibətilə yaradılan, ABŞ-dan Yaponiyaya qədər uzanan coğrafiyada bir çox uğurlu çıxışa imza atan TÜRKSÖY Xalq Alətləri orkestri TÜRKSÖY-un klassik və milli musiqinin təbliği sahəsində atdığı addımların bariz nümunələridir. 2022-ci ildə Türk dünyasının Mədəniyyət Paytaxtı olan Bursada təşkil olunan və TÜRKSÖY tərəfindən 5 ölkədən 200-ə yaxın sənətinin iştirakı ilə “Türk Dünyası Şahəsərləri Konsertləri” turnesinin üçüncü etapu möhtəşəm anlarla tamaşaçıların qəlbində rəğbət qazanmışdır [5, səh.25].

TÜRKSÖY həmçinin Türk Dövlətləri Təşkilatı, Beynəlxalq Türk Akademiyası, Türk Dövlətləri Parlament Assambleyası, Beynəlxalq Türk Mədəniyyəti və İrsi Fondu kimi təşkilatlar da TÜRKSÖY-un əməkdaşlıqda olduğu qardaş təşkilatlardır.

2009-cu ildə oktyabrın 2-3-də Türkdilli Ölkələrin Dövlət Başçıları Zirvəsinin Naxçıvanda baş tutan IX sammitində imzalanan müqavilə şərtlərinə görə isə, Türk Şurası adlanan daimi katiblik qurulur. Müqavilə şərtlərinə görə, Türk Şurasının təşkilatı mərkəzi İstanbul, akademik mərkəzi Qazaxıstan, Parlamant mərkəzi (TÜRKPƏ) Bakı olurdu və “TÜRKSÖY” birbaşa bu şuraya daxil edilirdi [3, səh.133].

TÜRKSÖY həmçinin eyni məqsəd və məramlara xidmət edən və paylaşan UNESCO və ISESCO kimi nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlarla, həmçinin bir sıra iri şəhərlərin şəhər bələdiyyələri ilə, birliyə üzv olan və olmayan ayrı-ayrı ölkələrdəki tanınmış universitetlər və qeyri-hökumət təşkilatları ilə də işbirliyi və əməkdaşlığın daim inkişaf etdirilməsi yönündə əməli addımlar atmışdır. Bu sahədə atılan ən uğurlu birgə əməkdaşlıq kimi təşkilatla Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti arasındaimzalanan və mədəniyyət, elmi tədqiqat və təhsil sahəsində əməkdaşlığın genişləndirilməsinə yönələn Əməkdaşlıq Protokoluna əsasən 9 dekabr 2017-ci ildə universitetdə TÜRKSÖY kafedrası təsis olunaraq işə başlamasını misal göstərmək olar. Kafedrada 2022-ci ildə Nizami Gəncəvinin 880 illiyi çərçivəsində böyük alim A.E.Krımskinin yüksək elmi səciyyə daşıyan "Nizami və müasirləri" əsərinin ilk dəfə Azərbaycan dilinə tərcümə edilərək nəşr olunmuşdur. Eyni zamanda TÜRKSÖY-un 30 illik yubileyi ərəfəsində türk dünyasının böyük aydınlardan Almaz İldırım irsinin təbliği məqsədi ilə onun 115 illiyinə töhfə kimi seçmə şeirləri təşkilatın nəşri kimi çap edilmişdir. Ümumilikdə, kafedranın fəaliyyəti nəticəsində indiyədək universitetdə Abay Kunanbayev, Nizami Gəncəvi, Mustay Kərim kimi görkəmli şəxsiyyətlərin yubileyləri yüksək səviyyədə qeyd olunmuşdur.

TÜRKSÖY-Azərbaycan əlaqələri haqqında danışarkən, əlbəttə, təşkilatın 1996-cı ildə Bakıda keçirilən VIII toplantısı və toplantıda Ümummilli lider

H.Əliyevin tarixi əhəmiyyətə malik nitqi barədə də danışmaq vacibdir. TÜRKSOY-un fəaliyyətinin üçüncü ilində paytaxtımızda təşkil olunan tədbirdə çıxış edən H.Əliyev deyirdi: “Vaxtilə biz Tatarıstan və Başqırdıstan ilə sıx əlaqədə olmuşuq, görüşlərimiz keçirilib, mədəniyyət xadimlərimiz yaxından əməkdaşlıq ediblər, bir-birimizin ölkələrində mədəniyyət günləri keçirmişik. Ancaq mədəniyyətlərimizin bugünkü qədər yaxın, bu qədər sıx olduğunu görməmişik. Şəxsən mən dəfələrlə Mərkəzi Asiya ölkələrində olmuşam və o ölkələrin dövlət başçıları, respublikaların rəhbərləri, mədəniyyət nümayəndələri də Bakıda olublar. Ancaq öz kökümü zə mənsub olan dildə bizim bir-birimizə müraciət etməyimiz, belə görüşlərdə öz dilimizdən istifadə etməyimiz və öz mədəniyyətimizin mənasını öz dilimizlə ifadə etməyimiz indiyədək olmamışdır. Mən bunları görərkən sevinirəm və hesab edirəm ki, bu bizim böyük gələcəyimizin başlanğıcıdır[2, səh.14]”. Burada Ulu Öndərin uzaqgörən siyasətinin görünən elementlərini sezməmək mümkün deyil. SSRİ totalitarizminin buxovlarına ustalıqla işarə vuran Heydər Əliyev Mərkəzi Asiyanın türkdilli dövlətləri ilə, eləcə də Tatarıstan və Başqırdıstanla bir siyasi sistemin içərisində olmağımıza baxmayaraq, məhz indi xalqlarımızın öz dilimizdə rahat şəkildə bir-birləri ilə ünsiyyət qurmasının mümkün olduğunu bildirir və əslində, müstəqilliyimizin bizə verdiyi dəyəri ölçülməz imkanın qiymətləndərilməsi kimi təqdim edir.

Çıxışı zamanı Türkiyə ilə münasibətlərimizin müstəqilliyimizdən əvvəlki və sonrakı mənzərəsini dəyərləndirən Ümummilli lider deyirdi: “Türkiyə Cümhuriyyəti ilə Azərbaycanın dövlətlərarası əlaqələrinin beşillik tarixi var. Ancaq Türkiyə ilə Azərbaycan arasındakı dostluq və qardaşlıq əlaqələri əsrlərdən-əslərə keçibdir. Təəssüflər olsun ki, XX əsrdə bizim bu əlaqələrimiz çox məhdudlaşdırılmış, hətta kəsilmişdi. Türkiyədə baş verən hadisələr barədə məlumatı biz ancaq dünya mətbuatından alırdıq. Türkiyədəki qardaşlarımız, bacılarımız Azərbaycana həsrətlə baxır, burada olan hadisələrdən, gedən proseslərdən çox cüzi məlumatlar alırdılar. Ancaq indi biz müstəqillik əldə edəndən, sərbəst, azad olandan sonra bizim qısa bir müddətdə geniş əlaqələrimiz yaranıbdır. Türkiyə ilə Azərbaycan arasında indi olan əlaqələr bəlkə də, tarix boyu bu qədər geniş, dərin olmayıbdır [2, səh.15].”

Lakin, Azərbaycanla TÜRKSOY əlaqələri, onun tarixi və perspektivləri bununla məhdudlaşmır. Ölkəmiz təşkilatın ilk qurucu üzvlərindən biri olmaqla yanaşı, daima onun fəaliyyətinin təşkilində də yaxından iştirak etmiş və dəfələrlə TÜRKSOY-un, eləcə də digər ortaq ümumtürk təşkilatlarının tədbirlərinə, zirvə görüşlərinə, festival və konsertlərinə ev sahibliyi etmişdir. TÜRKSOY-un II (1992, 30 noyabr-1 dekabr) və VIII (1996) toplantıları, Türk dünyası yazıçılarının III qurultayı, M.Fizulinin 500 illik yubiley tədbirlərinin yekunu Azərbaycanın getdikcə türk dünyasının lider dövlətlərindən birinə çevrildiyinin göstəricisi və təkzibolunmaz sübutu idi [7].

Ölkəmizlə türk dövlətlərinin siyasi və iqtisadi əlaqələrinin inkişafında, eləcə də TÜRKSÖY arasında münasibətlərin daim yüksələn xətlə inkişafına və türk cəmiyyəti ilə mədəni əlaqələrin möhkəmlənməsinə xidmət edən ən önəmli hadisələrdən biri də 2009-cu ildə Naxçıvanda Türkdilli Ölkələrin dövlət başçılarının IX Sammitində Naxçıvan Deklarasiyasının qəbul olunması idi [7]. Deklarasiyanın 4-cü maddəsində bir daha təsbit olundu ki, tərəflər elm, təhsil, mədəniyyət və incəsənət sahəsində əməkdaşlığın genişləndirilməsi, Türk dünyasının ortaq dəyərlərinin beynəlxalq səviyyədə tanınması və geniş kütlələrə çatdırılması, Türkdilli ölkələr arasında mədəni əlaqələrin dərinləşdirilməsi məqsədilə TÜRKSÖY çərçivəsində əməkdaşlıq etməkdədirlər [8].

Bugün qloballaşan dünyada müxtəlif mənfi təsirlərdən yan keçmək üçün, eləcə də milli dəyərlərin, demokratik fikirlərin, maddi və mənəvi irsin qorunub saxlanması və gələcək nəsillərə ötürülməsi üçün dövlətlərarası birgə fəaliyyət mexanizmlərinin formalaşması çox vacibdir. Sevindirici haldır ki, müsbətləri ilə, çatışmazlıqları ilə TÜRKSÖY kimi bir təşkilat zamanında ərsəyə gəlməklə bərabər, zamanın keşməkeşindən, siyasi kataklizmlərdən uğurla çıxmış, ümidləri puça çıxararaq büdrəməmiş, əksinə, hər il öncəkindən daha artıq əzm və əzəmətlə daha çətin missiyaları uğurla yerinə yetirərək qədim Türk ortaq irsinin yaşamasına, pöhrələnməsinə öz dəyərli töhfəsini vermiş və verməkdədir.

Ədəbiyyat

1. “Heydər Əliyev və Şərq (altı cildə)”, III kitab – Bakı: “Çaşıoğlu”, 2003. 472 səh.
2. “Heydər Əliyev: Müstəqilliyimiz əbədidir”, VIII kitab – Bakı, “Azər nəşr”, 1998. 172 səh.
3. Azərbaycan-Türkiyə İş Adamları birliyi. “Azərbaycan-Türkiyə əlaqələri son 20 ildə: uğurlar və imkanlar” - Bakı, 2011. 158 səh.
4. Muxtarov K. “Azərbaycan Respublikası və TÜRKSÖY” / Tarix və onun problemləri. Bakı – “Adiloğlu”, 2012
5. “TÜRKSÖY” təşkilatının dövrü nəşri. “TÜRKSÖY” jurnalı. №68. 139 səh.
6. Türk Devlet ve Topluluklarının I, II, III, IV, V ve VI dostluk, kardeşlik ve işbirliği Kurultayı (Komisyon rapor ve sonuç bilgileri) – Ankara, “Tudev”, 1999, 152 səh.
7. Mais Əmrahov. “Azərbaycan-Türkiyə mədəni əlaqələrində TÜRKSÖY-un rolu” – “Geostrategiya” jurnalı, sentyabr-oktyabr 2018, №5 (47)
8. https://www.turkicstates.org/assets/pdf/temel_belgeler/Nahcivan_Anlasmasi_Turkce_20140417_193951.pdf
9. www.turksoy.org